

GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN DÜNYA GÖRÜŞÜNDE GERÇEK - SEVGİ'NİN YERİ

CEVAD MEMDUH ALTAR*

Ön Sayfada Sunulan Resmin İthaf Yazısı

24 Mayıs 1918

“Herşeye rağmen muhakkaka bir nûra doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız, aziz memleket ve milletim hakkındaki pâyansız muhabbetim değil, bugünün karanlıkları, ahlâksızlıkları, şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ziya serpmeye ve aramağa çalışan bir gençlik gördüğümüdür. İşte, azizim Ruşen Eşref Bey, sizi, ben, bu mubarek hizbin tabii âzâsından görüyorum. Gün geçtikçe daha mühim hizmetlerinize intizar ediyorum. Bugünden ziyade yannların şükran ve şâbâşına namzed olan sizi bugünden tanıyabilmekle memnum.

Mustafa Kemal”*

Atatürk’e özgü “İnsan-Sevgisi”, herşeyden önce Türk milletinin morâl yapısından güç alarak evrensel boyutlara ulaşmıştır. Nitekim böylesine bir gerçeği, Ata’nın Büyük Nutku da (1927) olağanüstü örneklerle kanıtlamaktadır. Açıkca görülmektedir ki, bu nutuk, Birinci Dünya Savaşından hemen sonra, yerinden, yurdundan edilmek istenen Türk’ün, yok olmaksızın kurtarılması yolunda Ata’mızın, vatan, millet sevgisinden aldığı güçle Anadolu’ya koşup büyük işler başarmış olmasının öyküsüdür.

İnsanlık tarihinde, hiçbir yarar beklemeden etkinliğini sürdüren Gerçek-Sevgi’yi tanımlama amacıyla yer alan ünlü yorumlar arasında, özellikle filozof Arthur Schopenhauer’in (1788-1868) sevgiye yönelik yorumu önemlidir; ve Schopenhauer Gerçek-Sevgi’yi bir tür “Acı” ve “İstirap” olarak,

* Sanat Tarihçisi ve müzikolog.

yani duygunun şefkatle bileşiminden oluşan, kişiye dönük yarardan tümüyle uzak “Sevgi” olarak yorumlamaktadır. Atatürk’ün İnsan-Sevgisi de, duygunun “Merhamet” ve “Şefkat” türünden üstün nitelikli faktörlerle bileşiminin oluşturduğu, vatana, millete, insana ve insanlığa yönelik bir sevgidir. Ve onun için, gene filozof Schopenhauer, Merhamet ve Şefkatten pay almayan Sevgi’yi “Eros” (Bencil-Sevgi) olarak nitelemiştir.

Aslında özveriden kaynaklanan, yani herhangi bir yarar karşılığı olmayan sevgi, öncelikle toplumların “Akıl” ve “Ruh” evriminde erişebildikleri üstünlükten feyiz alarak kişilere yansımaktadır; kişiler ise gene de “Akıl” ve “Ruh” evriminin dinamizmi içinde erişebildikleri morâl aşamalarla orantılı olarak toplumların uygar yapılarına katkıda bulunmaktadır; ve bu karşılıklı denge, insanoğlunun morâl gücünü, ileriye yönelik kesintisiz bir sevgi potansiyeli içinde yenileyip tazelemektedir ki, bu sürekliliği, ancak şöylesine teorik bir formül ile açıklayabilmek mümkündür:

Kişiye dönük yarar faktöründen tümüyle uzak bir irade ile, ruhsal enerjiyi kesintisiz oluşturmada olağanüstü örneklerle dolup taşan insan sevgisini, “Sonsuz-Hareket” gücünü kendiliğinden yaratan ruhsal bir “Perpetuum mobile” gibi görmek hiç te hata sayılmaz. Çünkü ünlü fizikçilerden J. R. Mayer ile Herm, von Helmholtz’un haklı olarak reddettikleri (1847) mekanik “Perpetuum mobile” den farklı bir kuruluşa sahip olan ruhsal “Perpetuum mobile”yi, Atamız, aşağıdaki yorumunda, insan sevgisinden beslenen bir espri ile şöylece dile getirmektedir:

“Devlet (Millet), belirli bir bölgede yerleşen ve kendine özgü bir güce sahip olan kişilerin tümünden oluşan bir varlıktır. ... ulusun kurduğu devletin ve hükümetin, vatandaşlara karşı yükümlülükleri ve yetkileri vardır. ... Kişinin ekonomik uğraşı, ekonomik ilerleyişin ana kaynağı olarak kalmalıdır. ... Demokrasi, aslında bireyseldir; bu nitelik, vatandaşın egemenliğe insan sıfatıyla katılmasıdır. ... Eninde sonunda demokrasi eşitliktir. Bu nitelik, demokrasinin bireysel olmasının zorunlu sonucudur. Şüphesiz bütün bireyler aynı siyasal haklara sahip olmalıdırlar. Bireyin özgürlüğünü düşünürken, her kişinin ve nihayet tüm milletin ortak yararını ve devlet varlığını gözönünde bulundurmamak gerekir. O halde bireysel özgürlüğe sınır olarak, başkalarının özgürlük sınırını gösterirken, bireysel özgürlüğün, ulusun genel yararının gerektirdiği dereceden daha fazla sınırlandılamıyacağı kabul edilmiş oluyor. ... Vicdan özgürlüğü mutlak ve ona karşı çıkılmaz. (Ve) bireyin doğal haklarının en önemlilerinden biri olarak tanınmalıdır.” Atamızın bu yorumları, kişi ve toplum ilişkisi-

nin, insan sevgisinden güç alan bir inançla toplumsal düzeni sağlamada başarılı olabileceğini açıkça ortaya koymuyor mu?

Atatürk'ün tüm inisiyatiflerine, engin bir şefkat ve özveriden beslenen insan sevgisinin egemen olduğu açık seçik ortadadır. Nitekim Ata'nın, Cumhuriyetin kuruluşuyla ilgili olarak Millet Meclisinde göze almış olduğu amansız mücadeleyi, dış düşmanlar kadar iç düşmanlar da başarısızlığa uğratma yolunda olağanüstü çaba harcamışlar ve Ata'nın milletvekilliğini önleme yolunda ortaya koydukları yasa tasarısıyla, cehaletten güç alan bencil davranışını açıkça ortaya koymuşlardır. Ve Ata'nın muarızlarınınca, yasal yollardan oluşturulmak istenen engeller arasında en dikkat çeken, vatandaşın milletvekili olabilmesi için, doğum yerinin Türkiye sınırları dışında kalmış olmasını ve seçim bölgesinde de en az aralıksız beş yıl oturmuş bulunmasını zorunlu kılan yasa maddeleri idi. Ne var ki Mustafa Kemal Paşanın, böylesine bir tasarı karşısında yapmış olduğu konuşma, Türk Devletine yeniden can verme yolunda hayatı boyunca göze almış olduğu eşsiz özveri ile böylesine bir özverinin ana kaynağı olan insan sevgisini olduğu gibi ortaya koymaktadır. Nitekim Paşa'nın, kendisini meclisten uzaklaştırma amacıyla hazırlanmış olan bu yasa tasarısına karşı meclis kürsüsünden verdiği cevap şu oldu:

“Ne yazık ki doğduğum kent, bugünkü sınırlar dışında kalmış bulunuyor. Sonra herhangi bir seçim bölgesinde de beş yıl oturmuş değilim. Doğum yerim bugünkü millî sınırlarımızın dışında kalmıştır. Ama bu böyle ise, bunda benim kesinlikle bir kasıt ve kabahatim yoktur. Bunun nedeni memleketimizi, milletimizi mahvetmek ve perişan etmek isteyen düşmanların, hareketlerinde başarılı olmaktan kısmen menedilememiş olmasıdır. Eğer düşmanlar, amaçlarında tümüyle başarılı olmuş olsalardı, Tanrı korusun, bu tasarıya imzalarını koymuş olan efendilerin de memleketleri sınırlarımız dışında kalabilirdi.

Bundan başka, bu maddenin aradığı şarta sahip bulunmuyorsam, yani beş yıl sürekli olarak herhangi bir seçim bölgesinde oturmamış isem, o da bu vatan için üzerime aldığım görevin gereğidir. Eğer ben, bu maddenin istediği şarta sahip olmağa çalışsa idim, İstanbul'u kazandırmayı sağlamış bulunan Arıburnu ve Anafarta'lardaki savunmaları yapamamaklığım gerekirdi. Eğer ben, bir yerde beş yıl oturmaya mahkûm olsaydım, Bitlis'i ve Muş'u aldıktan sonra, Diyarbakır doğrultusunda ilerliyen düşmanın karşısına çıkmamaklığım, Bitlis'in ve Muş'un kurtuluşunu sağlamış olan görevimi yerine getirmemeliğim gerekirdi. Bu efendilerin ara-

dıkları şartlara sahip olmak isteseydim, Suriye'yi boşaltan orduların yıkıntılarında, Halep'te bir ordu kurarak düşmana karşı savunamamaklığım ve bugün milli sınır dediğimiz sınırı gerçekleştirme yolunu da saptıyamam gerekirdi. Sanıyorum ki ondan sonraki çalışmalarım herkesce bilinmektedir. Hiçbir yerde beş yıl oturamayacak kadar mesai harcamış bulunuyorum. Ben, bu hizmetlerimden ötürü milletimin sevgisini, teveccühünü kazanmış olduğumu sanıyordum. Belki de bütün İslâm dünyasının sevgisini ve teveccühünü kazandım. O halde, bu teveccühe karşılık, vatandaşlık haklarından uzaklaştırılacağımı aslâ düşünmezdim. Sanıyorum ve sanıyordum ki, yabancı düşmanlar, beni kasden, memleketimdeki görevimden uzaklaştırmaya çalışacaklardır. Ama hiçbir zaman aklımdan geçirmezdim ki, bu yüce mecliste, velev iki üç kişi olsun aynı düşüncede bulunabilsin. O halde ben anlamak istiyorum, bu efendiler, seçim bölgeleri halkının düşünce ve duygularını ciddi olarak mı yansıtıyorlar?

Gene bu efendilere karşı söylüyorum, milletvekili olduklarına göre, doğal olarak etkin bir kişiliğe de sahip bulunacaklar. O halde millet bu efendilerle aynı düşüncede midir? Efendiler, beni vatandaşlık hakkından yoksun kılmak yetkisi bu efendilere nereden verilmiştir? Bu kürsüden resmen yüce meclisinize ve bu efendilerin seçim bölgeleri halkına ve bütün millete soruyorum ve cevap istiyorum!”

Atamızın, vatan ve millet sevgisinden güç alan bu olağanüstü sorusuna karşı, meclis başkanlığına, gene Ata'ya duyulan olağanüstü sevgi ve saygının ifadesi olan protestolar yağmıya başlamıştı; ve bunların arasında yeralan iki maddelik bir telgraf aynen şu satırları içeriyordu ve telgraf Rize'den geliyordu:

1) Şahsınız, kıymetli ve sayın çalışma arkadaşlarımız aleyhinde Liva'mız namına söz söyleyen ve karşıt düşünce besleyen ve bizce hiçbir şahsiyet ve mevkii olmayan milletvekilini lânetliyoruz. O Liva'mızı temsil hakkına da sahip değildir.

2) Şu zamanda vatansızların bile katılmayacağı karşıt düşünce ve fesatlıkları bize öneren milletvekili efendinin düşüncelerine katılacak tek kişi bile olmadığını, şükran ve derin saygılarımızla arzederiz efendim.

Atatürk'ün dünya görüşü, akılcı felsefe kadar, insan sevgisini de olanca gücüyle üstün tutmaktadır. Ata şöyle demiştir: “Bu dünyada her şey insan kafasından çıkar. Bir insan başının anlatamayacağı hiçbir şey düşünemiyorum.” Ata'yı bu doğrultuda konuşturan sebep, Türk Devleti-

nin arması nasıl olmalıdır yollu tartışmalardır. Nitekim Ata, Türk Devleti- nin arması olarak hazırlanan eskizlerin incelendiği sırada açıkladığı görüşünü, yukardaki düşüncesine kattığı eşsiz kanısıyla tamamlamış ve şöyle demiştir: “Bunların hiçbiri, bugünkü dünyamızın içinde kurulan bir devletin arması olamaz. Devlet armasını, sembolik bir insan başı olarak temsil etmeli!”. Atatürk, dinamik aklın eseri olan sevgisini, demokrasiyi yorumlamada da değerlendirmiş ve şöyle demiştir:

“... Demokrasi memleket aşkıdır, aynı zamanda analık ve babalıktır. “Ata, özellikle bu yorumunda demokratik ilişkileri, aile içinde “Ana” ve “Baba”nın evlâda beslediği sevgi ve ilgiyle özdeşleştiriyor; ve demokratik ilkelerin, ana, baba sevgisi kadar saf, temiz ve içtenlikli olması gerektiğine işaret ediyor. Hatta bu yoldaki görüşlerini, aşağıda olduğu gibi dile getiriyor:

“Demokrasi esasta kişiseldir; bu nitelik vatandaşın egemenliğe insan sıfatıyla katılmasıdır. ... Eninde sonunda demokrasi eşitliklerdir. ... Vicdan özgürlüğü mutlak ve ona karşı çıkılmaz; (ve) Kişinin doğal haklarının en önemlilerinden biri olarak tanınmalıdır. ... Şüphesiz düşüncelerin, inanışların başka başka olmasından yakınmamak lâzımdır. Çünkü bütün düşünce ve inanışlar bir noktada birleştiği takdirde, bu, hareketsizliğin görünümüdür. ... Gerçek özgürlükçüler, hoşgörünün genel bir huy olmasını isterler. Ama hatta iyi niyetle de olsa, bağınazlık hatalarına karşı dikkatli olmaktan vazgeçemezler. Çünkü iyi niyetle, hiçbir zaman, hiçbir şey onarılmamıştır. İnsanların, ruhun kurtuluşu için yakıldıklarını biliyoruz. ...”

Atatürk'ün insan sevgisini bir başka açıdan da saptayabilmek için, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından kısa bir süre önceki elem verici olaylara değinmede yarar vardır, şöyle ki:

Mustafa Kemal Paşanın, mensubu olduğu millete beslediği büyük sevgi, özellikle o karanlık günlerde ruhunda oluşan sarsılmaz güveni de tüm berraklığıyla ortaya koymaktadır. İmparatorluğun, Birinci Dünya Savaşını kaybederek barış yollarını aramak zorunda kalması ve 30 Ekim 1918 de Mondros'ta imzalanan mütareke (silahları bırakma) anlaşması, yurdu, önlenmesi imkânsız umutsuzluğa düşürmüştü. Memleketin hemen her yerinde halk, protesto mitingleri düzenlemişti. Dört yıl süren savaşta, yalnız Çanakkale'de şehit düşen ikiyüzlü aştın memleket evlâdının acısını millet, dayanılmaz sabırla göğüslemek zorunda kalmıştı. Esasen savaşın kaybedileceği ve yurdumuzun belki de daha büyük facialarla karşılaşacağı yollu düşünceler, daha 1918 yılının başlarında, milletin her ferdini şiddet-

le kaygılandırmaktan geri kalmamıştı. İşte bu kapkara günlerde bile, Mustafa Kemal Paşa'nın inancı herkesinkinden farklı idi. Hatta Paşa'yı, İngiliz, Fransız ve İtalyan birliklerinin, silahları bırakma anlaşması hükümlerine uymaya lüzum bile görmeden İstanbul'u işgale başlamış olmaları da tedirgin etmemişti. Mustafa Kemal Paşanın,30 Ekim 1918 tarihli Mondros Anlaşması'ndan da beş ay önce, olayların alabildiğine Türkiye aleyhine geliştiği günlerde, zamanın genç yazarlarından Ruşen Eşref beye hediye ettiği resminin altındaki ithaf satırlarında yer alan inancın içeriği, o günleri yaşamış hiç kimsede görülmiyen bir kanıyı açıkça ortaya koyuyordu ve Mustafa Kemal Paşa şöyle diyordu:

18 Mayıs 1918

Herşeye rağmen mahakkakaa bir nûra doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki pâyansız muhabbetim değil bugünün karanlıkları, ahlâksızlıkları şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ziya serpmeye ve aramağa çalışan bir gençlik gördüğümdür. İşte azizim Ruşen Eşref bey sizi, ben, bu mubarek hizbin tabîi âzâsından görüyorum. Gün geçtikçe daha mühim hizmetlerinize intizar ediyorum. Bugünden ziyade yarınların şükran ve şâbâsına namzed olan sizi bugünden tanıyabilmekle memnunum.

Mustafa Kemal

Atatürk'ün, Ruşen Eşref beye resmini armağan ederken yazdığı satırlarında, milletimizin ıstırap içinde kıvrandığı günlerde bile, herkesin düşündüğünden bambaşka doğrultuda gelişen bir inancı gözlerin önüne sermekte olduğu açıkça görülmektedir. Büyük kurtarıncının bu inancı, sadece mensubu olduğu millete beslediği sarsılmaz güven ve sevgiden güç almaktadır. Ama ne var ki yurdumuzda umutsuzluğun kol gezdiği o üzüntülü günlerde, zamanın aydın kişileri olarak ün yapmış yazarların ve yöneticilerin bazıları, batmak üzere olan İmparatorluğun yaşama imkânına sahip olabilmesini sağlayabilecek tek önlemin, Türkiye'mizin geçici bir süre yabancı bir devletin himayesi altına girebilmesiyle oluşturulabileceğine inanıyordu. Nitekim rahmetli edibimiz Halide Edip Adivar (1884-1964), Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği 10 Ağustos 1919 tarihli mektupta şöyle diyordu: "... Biz İstanbul'da kendimiz için, bütün eski ve yeni Türkiye sınırlarını kapsamak üzere, geçici bir Amerikan himayesini, kötünün en az zararlısı olarak görüyoruz. ..." Adivar'ın bu önerisi, Mustafa Kemal Paşa'nın hiçbir zaman kabul edemeyeceği bir çözümdü; çünkü

Ata, o sıralarda konu ile ilgili tartışmalarda öne sürülen bu tür önerileri şiddetle reddediyordu. Hatta Ata, Sivas Valisi Reşit Paşa'ya göndermiş olduğu 20 Ağustos 1917 tarihli mektupta da şöyle demekten kendini alamamıştı: "... Burada şunu da arz edeyim ki, bendeniz ne Fransızların ve ne de herhangi bir yabancı devletin himayesine boyun eğerek küçülecek kişilerden değilim. Benim için sığınacak en büyük yer ve cömertçe bağışlayıcılığını bizlerden esirgemiyen tek kaynak, sadece milletimizin göğsüdür. ..." Bu, eşine rastlanmayan inanç, sadece ve sadece vatan ve millet sevgisiyle yoğurulmuş bir ruhun, ıstırap ve şefkatten beslenen moral özelliğini, tüm parlaklığıyla ortaya koymaktadır. İşte böylesine bir sevgidir ki, Türkiye'mizi, Birinci Dünya Savaşı felâketinin getirdiği onarılması güç acılara rağmen özgürlüğe ve bağımsızlığa kavuşturmuş, hatta tarih boyunca emperyalizme tutsak düşen ulusların kurtuluş mücadelelerine de ışık tutmuştur.

Atatürk'ü 1919 da Anadolu'ya koşturan tek sebep, herşeyden önce ondaki memleket sevgisi idi. Hattâ gizlice Samsun'a gitmek üzere bindiği geminin batırılacağına, güvenilir bir kaynaktan işitildiğinin, yakın bir dostu tarafından kendisine uyarı kastiyle söylenmiş olmasına karşılık, Ata'nın verdiği cevap şu oldu: "...İstanbul'da kalıp tutuklanmaktansa, batıp boğulmayı tercih ederim. ..."

Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya geçtikten sonra, İstanbul hükûmetince görevine son verilmiş olmasını (8/9 Temmuz 1919) doğal karşılamış, durumunu, şöylesine engin bir inançla dile getirmiştir: "... Bu tarihten sonra, resmî sıfat ve yetkiden ayrılmış olarak, yalnız ulusun şefkat ve yiğitliğine güvenerek ve onun bereket ve kuvvet kaynağının tükenmezliğinden ilham ve güç alarak vicdanî görevimize devam ettik."

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, 1935 yılında kendisini Çankaya'da ziyaret eden Amerikalı gazeteci Gladys Baker'in, diktatör denilmesinden niçin hoşlanmadığı yollu sorusuna verdiği cevapla, insanoğluna duyduğu sevgi ve saygıyı, nice devlet adamının erişemediği bir anlayışla dile getirmiş ve şöyle demiştir: "Ben diktatör değilim. Benim kuvvetim olduğunu söylüyorlar. Evet! bu doğrudur. Benim isteyip te yapamayacağım hiçbir şey yoktur. Çünkü ben gücümü milletimden alırım. Bence diktatör, başkalarını kendi iradesine zorla tutsak edendir. Ben, kalpleri kırmak değil, kalpleri kazanarak hükmetmek isterim. ..."

Ata'ya özgü şefkat ve merhamet psikolojisi de çok önemlidir; ve insan sevgisinin eşine rastlanması imkânsız bir türünü yansıtmaktadır, şöyle ki:

Büyük kurtarıcının, kendisini Çankaya'da ziyaret eden Fransız gazetecisi George Bennebe'e, savaş meydanlarında can veren yerli, yabancı, dost, düşman, tüm savaşanların birbirlerinden ayırt edilmelerine gönlü razı olmadığı için söylemiş olduğu sözler, Ata'ya özgü insanseverliğin en asil örneğini vermektedir; ve Ata, George Bennebe'e şöyle demiştir: "...Görüyorsunuz ya, birçok zaferler kazandım. Ama bunların en büyüğünden sonra bile her akşam, savaş meydanlarında ölen bütün erleri düşünerek derin bir keder duyuyorum." Bennebe de Ata'nın —benzeri görülmemiş— bu insanseverlik ideâlini hayranlıkla karşılayarak, şöyle demekten kendini alamamıştır: "...Cesaret ve zekâsından başka, bu derece engin yürekli olan bir şefin, yurdu için mucizeler yaratmış olmasına şaşılır mı?".

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, Birinci Dünya Savaşının Çanakkale savunusunda canlarını topraklarımız üstünde tüketen ve oraya gömülen Avustralyalı, Yeni-Zellandalı erler için söyledikleri, dünya tarihinde, savaşta ölenler için söylenmiş sözler arasında çok farklı bir içeriğe sahiptir. Ata'nın, her yıl tekrarlanmakta olan Çanakkale savaşını anma törenlerinin birinde kaleme aldığı ve zamanın İçişleri Bakanı rahmetli Şükrü Kaya'nın Çanakkale'deki törende, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü temsilen okuduğu hitabe aynen şöyledir:

"Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar. Burada bir dost vatanın topraklarındasınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yanyana, koyunkoyunasınız.

Uzak diyarlardan evlâtlarını savaşa gönderen analar. Gözyaşlarınızı dindirir. Evlâtlarınız bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde uyuyacaklardır. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlâtlarımız olmuşlardır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk."

Ata'nın yukarıda geçen sözleri, Avustralya hükûmeti tarafından, Ata'nın bu felsefesine bir şükran ifadesi olarak, Avustralya'da geleneksel üslûpta inşa edilmiş bir Türk çeşmesi üstünde, İngilizceye çevrilmiş halde yer almaktadır.

Atatürk'ün, mezarları bizlere emanet edilmiş bulunan, bir zamanların düşman erlerine ve onların analarına yönelttiği yukarıdaki hitabe, antik dönemlerin ünlü devlet adamı Perikles'in (500-429 m.ö.) Peloponez savaşının başında kahramanca ölenler için söylemiş olduğu ağıt-nutkundan, Greklerin ünlü trajedi yazarı Euripides'in (481-406 m.ö.) Hiketides (Yalvaranlar) destanında, Thebai ile Argos devletleri arasında geçen kanlı savaşta

ölen kahramanlar için kaleme almış olduğu acıklı öyküden de farklıdır ve eşi olmayan bir anlam taşımaktadır. Nitekim Perikles, Peloponez savaşında ölen kahramanlar için kısaca şöyle demektedir: "... Bu insanların böyle ölmeleri, kahramanlıklarının eseridir. Çünkü bunu kendileri dilemiş, sonra da yüce bir şekilde sona erdirmişlerdir. ... (Bunlar), dünya nimetlerini bir yana iterek korkunç bir yolu seçmişlerdir; kendilerini ölüme atarak düşmanı cezalandırmayı yeğlemişlerdir. ... (Bunlar) kendilerini, bedenleri ve ruhlarıyla bu işe adanmışlar ve kaderin öngördüğü anda, korkudan sıyrılmışlar, şerefle şehit düşmüşlerdir. ... Onun için şehitlerin. ... ana ve babalarını, acımadan çok, teselli etmek istiyorum. ... Çünkü seçkin insanların tüm dünya mezarıdır, ve onlar, yalnız vatanlarındaki mezar taşlarında ve kitabelerde anılmakla kalmayacaklar, onların sayısız anıları, yabancı diyarlarda bile, insanların bırakacakları eserlerden çok daha fazla, kafalarda sonsuzlaşacaklardır." Görülüyor ki ünlü Grek tarihçisi Thucydides'in (470-394 m.ö.) yazmış ama tamamlayamamış olduğu Peloponez Savaşı (431-404 m.ö.) adlı eserinden öğrendiğimiz bu ağıt-nutku da, savaşta canlarını veren kahramanlara hitabeden anlamlı bir ağıt ve bir övgüdür. Ne var ki Ata'nın, Çanakkale Savaşı'nda canlarını vermiş olan düşman erleri için söyledikleri, topraklarımız üstünde savaşırken ölenlerin anısına-hangi milletten olursa olsun-yönetilmiş bir şefkat örneğidir; ve onun için de eşine hiçbir yerde rastlanmayan bir anlam taşımaktadır. Kısacası Perikles, ağıt-nutkunda, savaşta canlarını, kendi milletinden kahramanca vermiş olanlara hitabederken, Atatürk, Çanakkale'de savaşırken ölen, orada gömülen ve mezarları bizlere emanet edilmiş bulunan, bir zamanların düşman erlerine ve onların kederli analarına, merhametle hitabetmektedir.

Antik Grek literatüründe önemle yer alan, ünlü trajedi yazarı Euripides'in "Hiketides" destanına gelince:

Euripides, Hiketides (Yalvaranlar) başlığını taşıyan bu destanda, antik dönemin başta gelen Kent-Devletleri'nden Argos'lular ile Thebai'liler arasında geçen kanlı savaşta canlarını veren Argoslu kahramanların cesetlerinin, geleneğe aykırı olarak, memleketlerine gönderilmeyip, öldükleri yerlerde oldukları gibi bırakılmalarından yakınmaktadır; ve bunu yapanlar, aynı kana, aynı dile, aynı duyarlılığa sahip bulunan ve Çok-Tanrı inancının oluşturduğu karmaşık bir mitolojiyi ortaklaşa paylaşan Grek sitelerinin evlâtlarıdır.

Euripides'in "Thebaililer'e Karşı Yedilerin Savaşı" başlığını taşıyan bu büyük destanda, Argos'lu kahramanlara reva görülen böylesine bir davra-

nıştan yakınması, kısmen mitolojiye de yansımış bulunan tarihsel olayın gerçek yönünü zedelememektedir. Çünkü Grek halkları arasında öteden-beri “Efsane” (Mythos) olarak ta benimsenmiş bulunan bu tür destanlar, bir bakıma gerçekleri yansıtmının önemini de taşımaktadırlar. Yani mitolojiler, bir bakıma gene de insanoğlunun değişik doğrultulardaki duygusal yaşantılarını biçimlendiren öyküler olarak benimsenmektedirler. Hatta ünlü filozof ve psikolog Wilhelm Wundt (1832-1920), insanoğlunun hayâl gücüyle mitolojiyi de oluşturmasını “aperseption”, yani hayâlin bir bakıma gerçek olarak ta benimsenebildiğini mümkün kılan “Algı” (İdrâk) olarak nitelemektedir. Görülüyor ki Wundt, insandaki hayâl gücünün ürünleri olan mitolojileri, psikolojik yaşantılar olarak, yani gerçeklerden güç alan yaşantıların gibi yorumlamaktadır. Ve gene Wundt’a göre Euripides, Hiketides Destanı’nda, gerçek hayatla efsane arasında ayırım yapmadan, insanoğlunun olumsuz davranışlarından yakınmaktadır.

Trajedi türünde yazılmış bulunan Hiketides destanının mitolojik yönüne göre, yarı Tanrı Theseus’un Thebai’lilere karşı yönettiği amansız savaş sonunda, Argoslu yedi kahraman ile öteki ölümlerin cesetleri, gelenek gereği toprağa verilebilmiştir. Görülüyor ki Perikles’in ağıt-nutkunda olduğu gibi Euripides’in destanında da, birbirleriyle savaşan, birbirleriyle dövüşenlerin hepsi de antik dönemlerdeki Kent-Devletlerinin aynı kanı taşıyan çocuklarıdır ve ağıtlarla, destanlar onlar için yazılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün, Çanakkale’de bizlerle savaşırken ölen düşman erlerine ve onların üzgün analarına yönelik kısa nutkun taşıdığı anlam ise, eşine rastlanmamış bir dünya görüşünü yansıtmaktadır; ve Ata, derin bir şefkat ve merhametle oluşan bu duyarlı davranışla, insanlık tarihine benzeri görülmemiş bir “Belge” armağan etmiştir.

Atatürk’ün İnsan-Felsefesi’nin özünü oluşturan “Sevgi”, ünlü filozof Schopenhauer’in de üzerinde önemle durduğu gibi, acıma, ıstırap ve şefkat felsefesinden güç alan İdeâl-Sevgi’dir. Nitekim Schopenhauer, böylesine bir sevgiyi Gerçek-Sevgi ve bunun aksini ise Bencil-Sevgi olarak adlandırmıştır ve ilkinin “Agape”, ikincisini de “Eros” terimiyle nitelemiştir. Burada filozofun Gerçek-Sevgi’yi Agape terimiyle nitelemesi, acıma, ıstırap, şefkat ve merhamet duyma türünden psikolojik faktörleri, ideâl uğraşlar doğrultusunda durmadan geliştiren kişileri biraraya getiren hayâlî bir dost sofrasıyla kıyaslayıp simgeleştirmek içindir. Nitekim antik dönemlerin büyük filozofları da bu tür toplantıları, Sevgi-Sofrası anlamına gelen “Agape” terimiyle nitelerlermiş. Ve onun içindir ki, Büyük Kurtarıcı Gazi

Mustafa Kemal Atatürk, Gerçek-Sevginin, dünya görüşündeki eşsiz yeri bakımından, Sevgi Sofrasını değerlendirmede başarılı olabilen dünya büyüklerinin hiç şüphesiz en başında gelmektedir.

İstanbul,

Gayrettepe 20 Ekim 1987

